

Выкарыстоўваючы рэбусны запіс, аўтар максімальна набліжае чытача да разумення псіхалогіі падлеткаў, якія яшчэ саромеюцца адкрыта сказаць пра свае пачуцці, таму і прыдумваюць разнастайныя коды для іх шыфравання (яно [сэрца. – В. Ш.] стогне).

Матэматычныя знакі ў межах мастацкага тэксту надзвычай рэдкія, але заўсёды прагматычна арыентаваныя:

А на развітанне табе адна задачка. Хочаш даведацца, як адносіцца да цябе твой кавалер? Тады падлічы колькасць літар: поўнае яго імя + колькасць гадоў, падзялі на два, + лік тваіх гадоў, адымі колькасць літар твайго поўнага імені і прозвішча. Калі атрымаецца 10,5 – каханне закончыцца слязьмі. Калі ж будзе 15,5 – ён пацалуе цябе (А. Бутэвіч “Расстайны пах асоту”).

Відавочна, што лічбы і матэматычныя знакі набліжаюць мастацкае маўленне да навуковага, ілюструючы намеры персанажаў патлумачыць яшчэ пакуль што не да канца зразумелыя ім свае пачуцці законамі тых навук, з якімі яны ўжо сутыкнуліся ў межах школьнай праграмы, – у прыватнасці законамі матэматычнай логікі.

Такім чынам, выкарыстанне сродкаў лічбавай графікі і матэматычных знакаў адыгрывае значную ролю ў раскрыцці ўзаемаадносін архітэктонікі і кампазіцыі, у выяўленні ўплыву моўных і маўленчых сродкаў выразнасці на фарміраванне прагматыкі мастацкага тэксту і, адпаведна, аўтарскага ідыястылю.

Відавочна, што ўсе выпадкі лічбавага запісу ў мастацкім тэксце падкрэсліваюць наяўнасць суб’екта (аўтара або персанажа), які акцэнтуюе колькасныя паказчыкі з мэтай вырашэння разнастайных прагматычных задач: указанне на павярхоўнасць, няшчырасць, афіцыйнасць зносін; акцэнтаванне ўвагі на дакладнасці; стварэнне візуальнага прыёму – “тэкст у тэксце”; характарыстыка персанажа; стварэнне зрокавых асацыяцый; кантраст са слоўнай інфармацыяй; узмацненне ўздзеяння інфармацыі на чытача; указанне важнасці даты для развіцця сюжэту, для персанажа твора; шыфраванне патаемнага сэнсу і інш. Выразнай прагматычнай накіраванасцю вылучаюцца ў мастацкім тэксце таксама матэматычныя знакі.

Бібліяграфічны спіс

1. Арнольд, И. В. Стилистика. Современный английский язык: учебник для вузов И. В. Арнольд. – 5-е изд., испр. и доп. М. : Флинта : Наука, 2002. – 384 с.
2. Цікоцкі, М. Я. Стылістыка беларускай мовы : вучэб. дапаможнік для фак-таў журналістыкі / М. Я. Цікоцкі. – 2-е выд., перапрац. і дап. – Мінск : Універсітэцкае, 1995. – 294 с.
3. Багамолава, А. М. Стылістыка і культура беларускага маўлення : вучэб. дапаможнік / А. М. Багамолава, Г. К. Семьянкова. – Мінск : Выд-ва Граўцова, 2012. – 304 с.
4. Мильчин, А. Э. Справочник издателя и автора / А. Э. Мильчин, Л. К. Чельцова. – М. : ОЛМА-Пресс, 2003. – 800 с.

ФАРМІРАВАННЕ ЛЕКСІЧНАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ ПРЫ НАВУЧАННІ КІТАЙСКІХ СТУДЭНТАЎ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

В. В. Шахаб (Цяньцзінь, Кітай)

Фарміраванне лексічнай кампетэнцыі студэнтаў – адна з цэнтральных праблем навучання беларускай мове як замежнай. Яе вырашэнне патрабуе назапашвання актыўнага і пасіўнага слоўнікавага складу навучэнцаў, развіццё ўмення правільна ўжываць лексічныя і фразеалагічныя адзінкі ў адпаведнасці з камунікатыўнай устаноўкай, стылёвымі мэтамі і граматычнай формай.

Менавіта лексіка выконвае вядучую ролю ў фарміраванні моўнай камунікатыўнай кампетэнцыі. Слова валодае намінацыйнай функцыяй і адлюстроўвае не толькі рэальную, але і ўяўную рэчаіснасць, таму асновай да разумення сэнсу тэкстаў з'яўляецца найперш іх лексічны склад. Менавіта ад багацця і ўзроўню сфарміраванасці індывідуальнага слоўніка і ўсвадомленасці выкарыстання лексічных сродкаў залежыць здольнасць навучэнцаў ажыццяўляць зносіны на замежнай мове. Таму назапашванне лексікі як “цаглінак” мовы – гэта велізарная і працяглая задача, а эфектыўнае ўзбагачэнне лексікі навучэнцаў гарантуе станоўчы вынік навучання ў цэлым.

У працэсе працы над лексічным складам маўлення беларускія навукоўцы вылучаюць тры этапы: азнаямленне, трэніроўку і прымяненне вучэбнага матэрыялу, маўленчую практыку. Кожны з этапаў мае свае пэўныя мэты і спосабы іх рэалізацыі [1, с. 153–162].

На першым этапе адбываецца ўвядзенне і семантызацыя лексічных адзінак, забяспечваецца іх успрыманне ў адзінстве гукавой і графічнай формы, ствараюцца ўмовы для іх трывалага запамінання праз зрокавую і слыхавую паўтаральнасць. Найбольш распаўсюджаныя практыкаванні – пераклад, груповы лексічных адзінак паводле вызначаных выкладчыкам адзнак, складанне словазлучэнняў і сказаў са словамі і інш.

На другім этапе забяспечваецца аўтаматызацыя дзеянняў – выяўляецца значэнне незнаёмых слоў паводле кантэксту, адбываецца пошук зададзенай інфармацыі і адказаў на пытанні, праводзіцца падрыхтоўчая работа да пераказу тэксту ці водгуку (пошук ключавых слоў, напісанне плана і тэзісаў) і інш.

На трэцім этапе адбываецца аўтаматызацыя і ўдасканаленне дзеянняў з новымі лексічнымі адзінкамі на ўзроўні тэкстаў, выконваюцца практыкаванні, арыентаваныя на свабоднае ўжыванне засвоенай лексікі ў паслятэкставай дзейнасці, напрыклад, у арганізаваных дыскусіях, прэзентацыях, відэароліках.

Аб'ём лексікі для навучання вызначаецца стандартам на ўсіх узроўнях і сузалежны з логікай вывучэння мовы ў цэлым, у прыватнасці з тэматычным напавеннем і адпаведным граматычным матэрыялам. Пры гэтым можна паступова ўскладняць лексіку па меры засваення студэнтамі тых ці іншых граматычных канструкцый.

У методыцы выкарыстоўваюцца наступныя спосабы семантызацыі новай лексікі: праз пераклад, тлумачэнне, кантэкст, дэфініцыю, сінонімы і антонімы, азначэнні, візуальную і моўную нагляднасць, этымалагічны аналіз, аднакарэнныя словы. Амаль усе гэтыя спосабы адлюстроўваюць той ці іншы бок дыхранічных сувязей паміж лексічнымі адзінкамі, таму яны будуць прадуктыўнымі, калі іх камбінаваць паміж сабой, шматразова звяртаючыся да слова.

Пераклад – найбольш просты, але не заўсёды эфектыўны спосаб семантызацыі, ён не дазваляе асэнсаваць усё багацце ўнутрысістэмных адносін паміж словамі ў канкрэтнай мове. Да таго ж існуюць праблемы перакладу безэквівалентнай лексікі, якая найбольш яскрава адлюстроўвае этнацыянальныя асаблівасці мовы. Акрамя таго, пры перакладзе з адной мовы на іншую можа не супадаць дэфініцыя ці аб'ём паняцця. У гэтай сувязі пераклад будзе найбольш рацыянальным на пачатковым этапе навучання, у той час як на больш складаным этапе ўвядзенне новай лексікі мэтазгодна ажыццяўляць пераважна сродкамі самой беларускай мовы, што будзе стымуляваць развіццё маўлення студэнтаў з апорай на характэрныя нацыянальныя мадэлі.

Прэзентацыю новых лексічных адзінак варта ажыццяўляць пераважна на ўзорах звязнага маўлення – сказах і тэкстах, інакш кажучы, неабходны метадычна абгрунтаваны кантэкст. Выкладчык павінен прамовіць новае слова, звярнуць увагу на яго фанетычныя, артыкуляцыйныя і марфемныя асаблівасці, сістэму словазмянення. Цалкам мэтазгодным і метадычна апраўданым будзе таксама паэтапна сістэматычна ўводзіць у практыку разбор словаўтваральных элементаў, у тым ліку запазычаных. Так, засваенне студэнтамі значэнняў лацінскіх і старажытнагрэчаскіх прыставак, каранёў і суфіксаў істотна палегчыць не толькі разумен-

не навуковых тэкстаў, але і беларускай мовы ў цэлым. У выніку гэта паспрыяе сістэмнаму ўспрыманню прынцыпаў словаўтварэння і ўзбагачэнню лексічнага складу мовы навучэнцаў.

Прывядзём прыклады комплексных практыкаванняў на фарміраванне лексічнай кампетэнцыі па тэме “Ежа, харчаванне” на элементарным і базавым узроўнях А1–А2, сярэднім (парогавым) і сярэднім (павышаным) узроўнях В1–В2.

А1–А2

1. Разгледзьце малюнкi. Злучыце выявы з адпаведнымі назвамі. Якім агульным словам можна назваць рэчы на малюнках?

<p>А.</p> 	<p>брусніцы</p>	<p>Е.</p> 	<p>клубніцы (трўскалкі)</p>
<p>Б.</p> 	<p>ажыны</p>	<p>Ё.</p> 	<p>агрэст</p>
<p>В.</p> 	<p>чарніцы</p>	<p>Ж.</p> 	<p>парэчкі</p>
<p>Г.</p> 	<p>журавіны</p>	<p>З.</p> 	<p>маліны</p>
<p>Д.</p> 	<p>суніцы</p>	<p>І.</p> 	<p>дурніцы (буякі)</p>

2. Дзе растуць гэтыя ягады?
Выберыце з прапанаваных варыянтаў

у лесе,
на балоце,
у агародзе

3. Які смак у кожнай з гэтых ягад?
Выберыце з прапанаваных варыянтаў.
Якое слова ў правым слупку лішняе? Чаму?

горкія,
салодкія,
кіслыя,
салёныя

4. Якія яшчэ ягады вы ведаеце? Запішыце іх назвы і раскажыце пра іх.

5. Устаўце ў тэкст неабходныя словы:

Хораша ў лесе. Вясёлая бярозавая паляначка. На ёй то тут, то там пабліскваюць ярка-чырвоныя, духмяныя _____. Яны вельмі хітрыя ягадкі. Зашыюцца пад лісцейка, і не відаць іх. Толькі калі сонейка загляне на палянку, яны ўспыхнуць яркімі зорачкамі. Вось і збірай іх тады. За імі ў сасновых барах і вакол балацянак паспяваюць _____. Гэта цёмныя ягады з сінявата-шэрым адценнем. Кіславатыя на смак. І вельмі цікаўныя. Так і глядзяць на цябе сваімі дапытлівымі вочкамі. Нібы пытаюць: «А хто гэта прыйшоў да нас?» Следам за імі заружавелі _____. Якая гэта цудоўная ягадка. І колерам, і пахам, і смакам чаруе. Адшукаць яе цяжкавата. У рост чалавека ўзняліся густыя кусты малінніку, хаваючы сваё багацце. А вы ціхенька разгарніце кусцік або прысядзьце знізу ды гляньце. Знізу відней доўгая, зялёная каса, аздобленая пацеркамі ягад.

(Паводле М. Янчанкі)

6. Словы для даведкі: маліны, чарніцы, суніцы.

7. Якое слова-падказку да назвы ягады вы знайшлі ў тэксце? Запішыце яго.

Пазнаёмцеся з новым словам. Ад якога слова і з дапамогай чаго яно ўтворана?

Ягаднік

1) Месца, дзе растуць ягады, разводзяцца ягадныя расліны.

2) Ягадныя кусты, ягадныя расліны.

3) Той, хто збірае або любіць збіраць ягады.

Утварыце паводле такой жа мадэлі новыя словы ад назваў ягад:

Суніцы – _____; чарніцы – _____; маліны – _____; брусніцы – _____; журавіны – _____.

8. Прачытайце і паслухайце тэкст. Пра што ў ім апавядаецца?

З дзяцінства помніцца маміна загадка:

Сядзіць паненка ў чырвонай сукенцы, хто яе убачыць – той і паклоніцца.

Ах, як пахнуць, як хутка растаюць у роце салодкія суніцы! Не ведаю смачнейшага ласунку я на свеце. Кожная ягадка – нібыта чароўная кропля, што ўвабрала ў сябе і фарбы, і пахі, і нават птушыныя спевы на пачатку лета.

З ягаднай сям'і суніцы паспяваюць першыя: яны высыпаюць у канцы чэрвеня. Аднак не трэба па іх спяшацца, як па грыбы, не даспаўшы, на раннім досвітку. Бяруць суніцы, калі сплыве туман і прападзе раса. Інакш яны памнуцца ў кошыку, разлезуцца на кашу. Ну а найлепшыя сунічнікі – каля дарог лясных і сцежак, на колішніх прасеках і светлых палянах.

Збіраць жа суніцы – свята, а не работа. Яны самі просяцца ў далонь, але ўмеюць і спрытна хавацца ў траве ці пад сваімі зубчатымі трыліснікамі.

Суніцы – не толькі смаката, яны таксама лекі. Шмат якія хваробы дзякуючы ім адольвалі раней нашы дзяды і прадзеды. лепшае сведчанне таму – народная прымаўка:

Суніцы спажываеш – хваробы з сэрца выганяеш.

Суніцы сушаць, з іх ціснуць сок і вараць варэнне. Адна яго лыжачка зімою зараз жа нагадае лета, высокі чэрвеньскі поўдзень з пчаліным гудам і сухім гаркавым пахам кветак. І ўсё-такі самыя смачныя і карысныя суніцы свежыя, з кубкам малака або вяршкоў. Не лянуйцеся збіраць іх, ешце па ягадцы і цэлымі жменямі, тады ніякая хвароба не прычэпіцца да вас.

(Паводле У. Ягоўдзіка)

9. Падкрэсліце словы, якія вы бачыце і чуеце ўпершыню. Перакладзіце іх на кітайскую мову з дапамогай слоўнікаў. Складзіце з імі словазлучэнні.

10. У якую пару года (____), у якім месяцы (____) і ў які час сутак (____) можна збіраць суніцы? У дужкі ўстаўце адказы.

11. Што робяць з суніц? Адзначце няправільныя варыянты:

ціснуць сок, робяць кашу, сушаць, робяць лекі, вараць варэнне, ядуць свежымі.

12. Адкажыце на пытанні адным словам:

Да чаго падобныя суніцы? _____

Якія суніцы на смак? _____

Які пах у суніц? _____

Якія суніцы самыя карысныя? _____

Ці лёгка збіраць суніцы? _____

13. Падбярыце азначэнні да слова суніцы. З атрыманымі словазлучэннямі складзіце сказы.

14. Выпішыце з тэксту загадку і дайце адгадку да яе.

15. Знайдзіце ў тэксце прымаўку. Адкажыце, чаму так кажуць у народзе.

16. Якія ягады растуць у Кітаі / вашай правінцыі? Як іх вырошчваюць, як збіраюць, ці карысныя яны для здароўя і якія стравы гатуюць з імі? Падрыхтуйце вуснае паведамленне.

В1-В2

1. Разгледзьце фота. Якія прадукты вы бачыце на ім?

2. Назавіце іх. Складзіце з імі словазлучэнні, у якіх адзначце прыметы прадметаў па колеры, смаку, памеры.

3. Якія стравы можна прыгатаваць з гэтых прадуктаў? Напішыце рэцэпт адной з іх.

4. Утварыце ўсе магчымыя словазлучэнні з прыведзеных у табліцы слоў. Размяркуйце іх паводле наступных прымет: колер, памер, смак, іншыя ўласцівасці.

Крэпкі, духмяны, салодкія, колкі¹, калючы², сіні, буйныя, рэпчатая, жоўты, карысная, свежая, кіслыя, спелыя, зялёны, доўгі, зялёны, белы, смачная, круглы, аранжавы, кукурузны, чырвоны, разварыстая, хрумсткая

Капуста, памідор, сельдэрэй, агрэст, агурок, цыбуля, часнок, катах³, кабачок, гарох, морква, баклажан, буракі, гарбуз, кавун, садавіна, гародніна, бульба, грыб, трускалкі.

5. Знайдзіце “лішнія” слова і растлумачце, чаму вы яго абралі:

– бульба, морква, буракі, кукуруза

– кроп, гарбуз, пятрушка, мята

¹ Які пры дакрананні колецца

² Які мае калючкі, колецца

³ Суквецце з патоўшчанай вощю, на якой шчыльна сядзяць кветкі; насенне.

– памідор, чарніцы, агурок, перац

– яблык, гарох, груша, айва

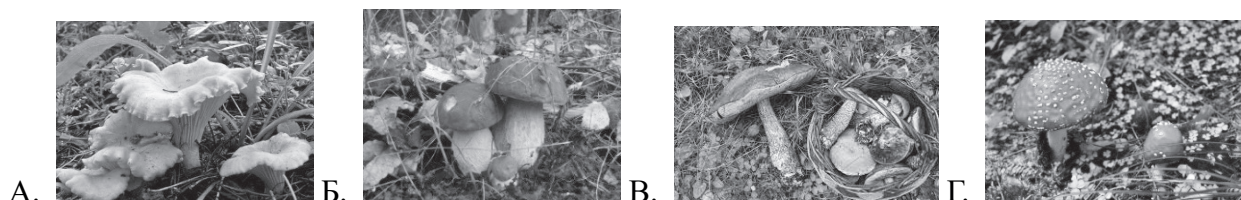
6. У якім варыянце лексічнае значэнне слова ўказана няправільна? Выберыце Так ці Не для кожнага выказвання, як паказана ва ўзоры 0. Замяніце словы там, дзе гэта патрэбна.

0.	Узв́ар – адв́ар з ягад, траў.	Так √	Не
1.	Напóі – ласункі, а таксама смачныя, асабліва прыгатаваныя стравы	Так	Не
2.	Лўста, скі́ба – адрэзаны плоскі вялікі кавалак хлеба.	Так	Не
3.	Сóчыва – сок з розных ягад ці фруктаў.	Так	Не
4.	Разы́нкі – варэнне, джэм, канфіцюр.	Так	Не
5.	Гарбў́з – круглы сакавіты зялёны плод з салодкай мякаццю чырвонага колеру	Так	Не

7. Знайдзіце ў сказе слова, якое ўжыта ў пераносным значэнні. Раствлумачце, па якой прымеце адбыўся перанос значэння.

З-пад лісця на мяне хітравата пазірала цэлая сям’я аранжавых лісічак.

8. Апішыце грыбы на фотаздымках, выкарыстоўваючы словы шляпка, ножка. У якім значэнні вы будзеце выкарыстоўваць гэтыя словы – прамым ці пераносным?

9. Запішыце назвы грыбоў на выявах. Якія грыбы ядомыя, а якія – не?

10. Словы для даведкі: баравікі, мухаморы, падасінавікі, лісічкі.

11. Запішыце назвы грыбоў, якія растуць у Беларусі. Ці ёсць такія грыбы ў Кітаі? Складзіце інструкцыю “Меры перасцярогі пры ўжыванні грыбоў у ежу”.

12. Знайдзіце словы, якія адпавядаюць прыведзеным значэнням. Ці спрабавалі вы гэтыя стравы? Які ў іх смак?

1. Халодны суп з буракоў і свежай гародніны	А) шчаўе Б) капуста В) халаднік
2. Бліны з дрэннай бульбы	А) аладкі Б) дранікі В) наліснікі
3. Гарачы суп з буракоў і бурачнага лісця	А) бацвінне Б) боршч В) салянка
4. Бульбяныя вараныя шарыкі з начиннем з мяса, сала, грыбоў	А) клёцкі Б) пельмені В) сырнікі
5. Запечаная стравы з дрэннай бульбы са шкваркамі	А) запяканка Б) бабка В) каша

13. Запоўніце табліцу “Нацыянальныя стравы з бульбы”. Запішыце назвы прыведзеных страў па-кітайску. Якія спосабы перакладу вы выкарыстоўвалі?

Беларускія стравы	Кітайскія стравы

14. У адкрытых крыніцах знайдзіце наступную інфармацыю:

- Якая краіна з’яўляецца найбуйнейшым экспарцёрам бульбы?
- Якая краіна спажывае найбольш бульбы?
- Колькі бульбы штогод спажывае насельніцтва Кітая і Беларусі?

15. Падрыхтуйце прэзентацыю, у якой параўнайце беларускія і нацыянальныя кітайскія стравы з бульбы.

Як мы бачым з прыведзеных заданняў, для семантызацыі лексікі выкарыстоўваюцца розныя спосабы, што суправаджаецца разнастайнымі моўнымі і камунікатыўнымі практыкаваннямі. Першыя служаць для засваення лексікі, другія – для распазнавання і прадудцыравання маўлення. Характар заданняў адпавядае вызначаным стандартам бліжэйшым і перспектыўным мэтам назапашвання лексікі як асновы для развіцця маўлення студэнтаў. Тэксты ўтрымліваюць каштоўную лінгвакраіназнаўчую інфармацыю і спрыяюць мэтанакіраванаму фарміраванню лексічнай кампетэнцыі студэнтаў на ўсіх этапах навучэння беларускай мове як замежнай.

Бібліяграфічны спіс

1. Тэарэтыка-метадычныя асновы навучання беларускай мове кітайскіх студэнтаў / Г. М. Валочка [і інш.]. – Мінск : Нацыянальны інстытут адукацыі. 2021. – 264 с.

ДИАЛОГ В ТРАДИЦИОННОЙ КУЛЬТУРЕ И МЕЖКУЛЬТУРНЫХ КОММУНИКАЦИЯХ¹

И. А. Швед (Хэфэй, Китай)

Современный период, как известно, ознаменовался осознанием острой необходимости преодоления разобщенности (в первую очередь, культурной и социально-политической) различных народов, а также поисками единой для всего мирового сообщества концепции мирного сосуществования и развития, которая предполагает формирование системы социоприродного единства, в которой социальные группы и природная среда находились бы в оптимальном соответствии друг другу. Определяющим фактором в достижении этих целей является обеспечение эффективности межкультурных коммуникаций, от успешности реализации которых впервые в истории человечества напрямую зависит само его существование.

В рамках рассматриваемой темы важно напомнить, что в реальности межкультурные коммуникации варьируют от ярко выраженной асимметричности до относительной симметричности, от принуждения (директивной трансляции информационного сообщения, например в некоторых моделях массовой пропаганды) до равноправного продуктивного диалога. В нем

¹ Работа выполнена в рамках НИР «Повествовательный женский дискурс в контексте фольклорной традиции Брестчины» задания ГПНИ на 2021–2025 годы «Общество и гуманитарная безопасность белорусского государства (№ госрегистрации 20211451) при финансовой поддержке Министерства образования Республики Беларусь.